

Nové poznatky o hudební sbírce z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči se zvláštním přihlédnutím ke kantorskému rodu Manšingerů

New findings about the music collection from the Most Holy Trinity Church in Koleč with special reference to the cantor family Manšinger

Mgr. Karel Veverka, Ph.D. / Národní knihovna České republiky (National Library of the Czech Republic), Klementinum 190, 110 00 Praha 1, Česká republika

Resumé:

Studie seznamuje s prvními výsledky výzkumu hudební sbírky z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči, městečka ve středních Čechách severozápadně od Prahy. Text pojednává o historii a charakteru sbírky, dále se zaměřuje na osoby, které měly podíl na jejím vzniku. Zvláštní pozornost je věnovaná členům kantorského rodu Manšingerů, kteří v průběhu 18. a 19. století shromáždili podstatnou část kolekce. Text se dále zabývá hudebním životem nejen v samotné Kolči, ale i v řadě dalších míst ve středních a v severozápadních Čechách.

Klíčová slova: Koleč, kostel Nejsvětější Trojice v Kolči, kantoři, rodina Manšingerů, Národní knihovna České republiky, hudební sbírka, notové prameny, rukopisy, hudební historie, Čechy, repertoár, hudební skladatelé, opisovači, 18. století, 19. století

Summary:

This article summarises the first results of musicological research in relation to the music collection from the Most Holy Trinity Church in the village of Koleč in Central Bohemia, northwest of Prague. The text discusses the history and character of the collection and attends to the people who had a part in its development. Special attention is paid to members of the cantor family Manšinger, who gathered the major part of the music collection during the 18th and 19th centuries. The article also looks into the musical life not only in Koleč, but also in surrounding parts of central Bohemian and north Bohemian region.

Keywords: Koleč, Most Holy Trinity Church, cantors, family Manšinger, National Library of the Czech Republic, music collection, music sources, manuscripts, music history, Bohemia, composers, copyists, 18th century, 19th century

Úvodem

Předkládaná studie si klade za cíl seznámit čtenáře s dosavadními výsledky výzkumu hudební sbírky z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči. Prezentovaný text tvoří základ pro předmluvu plánovaného katalogu sbírky, který vzniká v rámci podpory Ministerstva kultury ČR pro institucionální výzkum Národní knihovny České republiky, oblast 2, hudební věda.¹

1 Mé upřímné poděkování patří všem, kteří mi byli v průběhu práce nápomocni jak cennými radami, tak i zpřístupněním pramenů a dalších zdrojů informací. Jmenovitě se jedná o vedoucí hudebního oddělení Národní knihovny ČR Zuzanu Petráškovou, dále o pracovníky téhož oddělení Lucii Havránkovou a Julia Hůlka. Dále bych rád poděkoval zaměstnancům SOA Praha – SOKA Kladno Robertu Radimu Novotnému, Veronice Kosové, Monice Novákové a také dnes již emeritní archivářce Ireně Veverkové. Pominout nemohu ani správce římskokatolické farnosti v Roztokách u Prahy pana Prokopa Šatavu, bratry Miloše a Vladimíra Černých ze Zákolan a v neposlední řadě i varhaníka Radka Rejška.

Výzkum hudebního provozu v tuzemském chrámovém prostředí patří mezi jeden z nejvýznamnějších úkolů muzikologů, a to nejen kvůli množství doposud nezpracovaných pramenů, ale i klíčové roli, kterou u nás hrála chrámová hudba až do počátku 20. století. Základní přehled o uložení a charakteru pramenů podává jednak *Průvodce po pramenech k dějinám hudby*², jednak Souborný hudební katalog [SHK]³. Doposud se muzikologický výzkum orientoval převážně na významné tuzemské kostely, kláštery a církevní řády, které ve své době představovaly klíčové hudební instituce.⁴ Co se týče malých venkovských kostelů, které jinak hrály důležitou roli jako duchovní, správní i kulturní střediska v rámci dané lokality, čeká většina z nich teprve na podrobnější odborné zpracování, a to především na území Čech.⁵ Oblast Moravy je v tomto ohledu zmapovaná o poznání lépe, a to především díky celoživotní systematické práci Jiřího Sehnala.

Výzkum hudebního života v méně významných lokalitách má bezesporu stejný význam a důležitost, jako výzkum hudby ve velkých střediscích. Kromě nových pramenů, které jsou tímto způsobem zprostředkovány, pomáhá odhalovat všeobecně platné dobové tendence týkající se provozovací praxe, šíření nového repertoáru a v neposlední řadě může i významným způsobem přispět k doplnění doposud neznámých životopisných údajů o hudebnících a skladatelích. Dále pomáhá lépe pochopit, jakou roli a význam hrála hudba v životech obyčejných lidí.

1.1 Koleč – základní informace o obci a její stručná historie

Necelých dvacet kilometrů severozápadně od Prahy se nad levým břehem Třebusického potoka nachází na první pohled nenápadná obec Koleč s přilehlými osadami Mozolín a Týnec. V současné době zde žije 588 obyvatel.⁶

Historie Kolče, alespoň tak, jak je popsána, je poměrně dlouhá a sahá údajně až do 10. století, kdy byla majetkem Přemyslovců. Od poloviny 12. století přešla do vlastnictví Vyšehradské kapituly, ve kterém zůstala až do roku 1421, kdy byla zkonfiskovaná husity. V průběhu a 15. až do konce 17. století se ve vlastnictví Kolče vystřídala celá řada šlechtických rodů i měšťanů. V roce 1594 zde nechal tehdejší majitel Jan Pětipeský z Chýš postavit tvrz.⁷

Na počátku 18. století, konkrétně v roce 1702, získal Koleč rod Ubelliů ze Siegburgu, čímž nastává pravděpodobně nejvýznamnější období v historii obce. Namísto tvrze nechali noví majitelé vybudovat barokní zámek s kostelem Nejsvětější Trojice. V roce

-
- 2 BUŽGA, Jaroslav, Jan KOUBA, Eva MIKANOVA a Tomislav VOLEK. *Průvodce po pramenech k dějinám hudby*. Praha, 1969.
  - 3 Souborný hudební katalog (SHK) shromažďuje od roku 1965 informace o historických hudebních pramenech v České republice.
  - 4 Vzhledem k omezenému rozsahu studie zde není možné podat kompletní přehled o vydaných studiích, monografiích a katalozích jednotlivých chrámových sbírek. Čtenáře lze pouze obecně odkázat na výstupy celé rady českých historiků a muzikologů v čele s (řazeno abecedně): Vítem Aschenbrennerem, Michaelou Freemanovou, Martinem Horynou, Vladimírem Maňasem, Václavem Kapsou, Marcem Niubó, Jitřenkou Peškovou, Antonínem Podlahou, Oldřichem Pulkertem, Jiřím Sehnalem, Tomášem Slavickým, Tomislavem Volkem a mnoha dalšími.
  - 5 Doposud se hudebním životem v jednotlivých lokalitách na území Čech systematicky zabýval muzikolog Jakub Michl.
  - 6 Viz: <http://www.kolec.cz> [online]. [cit. 2019-03]
  - 7 ŠVARC, Václav: *Koleč. Vypravuje Václav Švarc*. In: Budeč a okolí. Spis vydaný na oslavu tisícileté památky založení kostela sv. Petra a Pavla na Budči, Zákolany 1905, s. 231–247 (dále jen ŠVARC, 1905).
-

1750 založil Antonín Ubelli v Kolči školu, z popudu jeho bratra Thadeáše zde byla v roce 1777 zřízena fara a místní matrika. Dalším významným Thadeášovým počinem bylo založení fundace pro kolečské kantory, která jim zaručovala nejen pravidelný příjem, ale zejména zpřístupňovala vzdělání i dětem z nemajetných rodin.⁸

Na konci 18. století přešla Koleč díky sňatkové politice do vlastnictví rytířského rodu Bohušů z Otěšic, ve kterém zůstala až do roku 1864. Tehdy ji zakoupil bývalý rakouský císař Ferdinand I. „Dobrotivý“. V majetku Habsburků pak zůstala až do roku 1918.⁹

1.2 Hudební sbírka z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči – základní informace o sbírce

Hudebniny z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči představují značně specifickou kolekci s poměrně komplikovanou genezí. Na rozdíl od jiných kostelních sbírek, které i přes vnitřní rozvrstvení vznikaly zpravidla na jednom kůru postupným předáváním a „nabavováním“ nového repertoáru, se v tomto případě jedná o konglomerát složený ze čtyř základních částí, k jejichž propojení došlo až na počátku minulého století (viz tabulka 1).

Jako celek je sbírka tvořena přibližně ze dvou třetin rukopisnými notovými prameny přibližně z druhé poloviny 18. století až z počátku 20. století. Zbylou část představují tisky novodobých duchovních skladeb z počátku 20. století.

Tab. 1 Základní rozvrstvení hudební sbírky z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči

Jednotlivé části sbírky	Základní informace	Majitel	Poznámka
1	Torzo původní kostelní sbírky	Antonín Doucha/ Václav Lůžek (?)	Antonio Casimir Cartellieri, <i>Mše C Dur</i> ¹
		František Pátek	Václav Fousek, <i>Graduale</i> ²
2	Hudebniny shromážděné čtyřmi generacemi členů kantorského rodu Manšingerů	rodina Manšingerů	Cca 70 % z celkové sbírky
3	Hudebniny z pozůstalosti Jana Melichara	Jan Melichar	Cca 18 % z celkové sbírky
4	Hudebniny z pozůstalosti Františka Pěkniceho	František Pěknice	Cca 12 % z celkové sbírky

1 Sign.: 59 R 4409

2 Sign.: 59 R 4384

První, nejmenší část, představuje torzo původní sbírky z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči, o níž se v pramenech podařilo získat pouze nepřímé zmínky.¹⁰ Hudebniny

8 Tamtéž.

9 Tamtéž.

10 Ze soupisu majetku kolečské fary z roku 1806 se dozvídáme, že již v této době měli tamní kantoři za povinnost starat se o sbírku hudebnin a zároveň je i evidovat. „*Uiber die Musicalien hat der Schullehrer das Inventarium [...]*“. Viz: SOA Praha-SOKA Kladno, fond Koleč, karton č. 7.

z tohoto původního celku byly patrně rozprodány po smrti kolečského kantora Františka Pátka v roce 1871.¹¹

Druhou, podstatnou a nejobsáhlejší část tvoří hudebniny shromážděné příslušníky čtyř generací kantorské rodiny Manšingerů. Vzhledem ke skutečnosti, že se předávaly z generace na generaci, se zároveň stěhovaly společně s jejich majiteli. Do Kolče se tato část sbírky dostala až v roce 1872, kdy se Josef Manšinger stal tamním řídícím učitelem a varhaníkem.¹²

Třetí a čtvrtou část sbírky představují hudebniny, které pak po sobě následně zanechali kolečtí řídící učitelé a varhaníci Jan Melichar a František Pěknice. Jan Melichar nastoupil v roce 1899 po penzionování Josefa Manšingera do jeho úřadu, ve kterém zůstal až do roku 1917, kdy byl nahrazen Františkem Pěknice. Stejně jako v případě druhé části sbírky si i Jan Melichar a František Pěknice vzali s sebou hudebniny ze svých předešlých působišť.

Celkovou představu o podobě hudební kolekce z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči lze získat na základě soupisu, který přibližně v roce 1918 sestavil František Pěknice. Ten hudebniny rozdělil celkem do následujících kategorií podle žánrů (viz tabulka 2).

Tab. 2 Členění kolečské hudební sbírky v soupisu F. Pěkniceho

Kategorie	Oddíl	Počet kompozic
Litanie	L	10
Requiem	R	16
Vánoční	V	23
Te Deum	T	19
Graduale	G	11
Offertoria	O	31
Různé	S	59
Různé a pohřební	P	29
Mše	sine	91
?	GO	5
Manuale, kancionál	MK	6
Celkem	–	300

Osudy kolečské sbírky po odchodu Františka Pěkniceho jsou značně nejasné. Ještě před jejím „znovuobjevením“ na počátku 80. let minulého století došlo za dosud nejasných okolností k jejímu rozdělení do dvou obsáhlejších oddílů. První, celkem 177 jednotek, byl v roce 1984 prostřednictvím varhaníka Radka Rejška nabídnut k odkoupení někdejší Státní knihovně ČSR, dnešní Národní knihovně ČR. Hudebniny zde byly odborně zpracovány a získané informace následně zařazeny do pramenných hudebních databází zdejšího Souborného hudebního katalogu¹³ a RISM A/II¹⁴. Z chronologického a obsahového hlediska se jedná o nejstarší a nejcennější rukopisné prameny, jejichž jádro tvoří hudebniny z pozůstalosti kantorského rodu Manšingerů.

11 Pozn.: František Pátek po sobě zanechal početnou rodinu čítající již v roce 1860 šest dětí. Jako nejpravděpodobnější vysvětlení se proto nabízí, že prodejem hudebnin se jeho ovdovělá manželka snažila získat alespoň nějaké finanční prostředky pro užití rodiny. Viz: SOA Praha-SOKa Kladno, fond Koleč, karton č. 7. *Soupis duší v obci Kolečské* v roce 1860.

12 ŠVARC, Václav: *Kronika školy v Kolči*, Slaný 1894, s. 8 (dále jen ŠVARC, 1894).

13 Pozn.: Souborný hudební katalog (SHK) shromažďuje od roku 1965 informace o historických hudebních pramenech v České republice.

14 Répertoire International des Sources Musicales (RISM) je celosvětová databáze hudebních pramenů založená v roce 1952 v Paříži. Série A/II shromažďuje hudební rukopisy vzniklé po roce 1600.

Druhý oddíl kolekce, přibližně 100 jednotek, byl deponován v SOA Praha-SOKa Kladno. Sestává převážně z tisků duchovních skladeb z přelomu 19. a 20. století, které původně vlastnili Jan Melichar a František Pěknice. Bližší okolnosti předání pramenů do kladenského archivu nejsou bohužel známy. Evidentní však je, že k rozdělení sbírky došlo ještě před iniciativou Radka Rejška.

Současný fyzický stav sbírky, především oddílu uloženého v SOA Praha-SOKa Kladno, na přesné srovnání se seznamem Františka Pěkniceho teprve čeká. Již teď je patrné, že zdaleka ne všechny hudebniny se dochovaly. Jako konkrétní příklady lze uvést *Te Deum* (7/T) Jana Nepomuka [?] Škroupa či *Graduale* (9/G) Václava Emanuela Horáka. Obě skladby podlehy patrně zkáze, vyloučit nelze ani jejich zcizení.

2 Vlastníci a opisovači kolečské hudební sbírky

Celkově se na kolečských hudebninách objevuje 15 jmen vlastníků a opisovačů, z nichž se doposud podařilo identifikovat 12. Převážně se jednalo o všeobecně respektované kantory, z nichž se mnozí zasloužili o čilý hudební provoz ve svých působistiších, jak alespoň dokládají dochované hudebniny. Mezi nejvýznamnější patří bezesporu karlíštejnský kantor, varhaník a skladatel Vojtěch Manšinger, jehož dílo přesáhlo v druhé polovině 18. století hranice regionálního významu. Pozornost si zaslouží i Václav Brtník, který od 60. let 19. století až do počátku 20. století patřil mezi významné organizátory hudebního života v Kolči a okolí. Jména vlastníků také umožnila zmapovat linii tradování hudebnin v rámci tří generací kantorské rodiny Manšingerů.

2.1 Antonín Doucha, František Pátek

2.1.1 Antonín Doucha (1784–1858)

Antonín Doucha se narodil v roce 1784 v Otvovicích, nedaleko Kolče, v rodině obuvníka a známého amatérského hudebníka. Od svých šestnácti let, tj. počínaje rokem 1800, působil jako podučitel v Mínicích, následně od roku 1813 až do své smrti zastával kantorský úřad v Zeměchách. Za svého života byl proslulý nejenom jako vynikající hudebník, ale i jako znalec chrámové hudby.¹⁵ Antonín Doucha byl pravděpodobně známým kolečského rodáka a tamního dlouholetého kantora Václava Lůžka (1786–1869). Ten po Douchově smrti získal i některé jeho hudebniny, které následně přenechal svému zeťovi Františku Pátkovi.

2.1.2 František Pátek (1821–1871)

Rodák ze Zvoleněvsí (pokřtěn 21. 3. 1821)¹⁶, pocházel z rodiny tamního kantora. V roce 1848 přišel do Kolče jako pomocný učitel, o dva roky později se zde oženil s dcerou řídícího učitele Václava Lůžka Adolfinou.¹⁷ Po jeho smrti v roce 1869 se stal František Pátek kolečským řídícím učitelem a varhaníkem. Záhy ovšem umírá.¹⁸

15 ŠPECINGER, Otakar: *Tři Douchové*, Praha 1994. [separát z blíže neznámého sborníku]. Získáno prostřednictvím bratří Miloše a Vladimíra Černých ze Zákolan.

16 SOA Praha, Zvoleněves 17, pag. 233.

17 Tamtéž, Koleč 05, pag. 49.

18 František Pátek umírá v Kolči 4. června roku 1871 ve věku padesáti let. Viz: ŠVARC, 1894, s. 7.

2.2 Kantorský rod Manšingerů

Historie rodiny Manšingerů sahá přinejmenším do druhé poloviny 17. století, kdy jistý Matěj „*Malšinger*“ působil jako kantor v Panenském Týnci.¹⁹ Průzkum matrik a dalších pramenů prokázal, že členové rodiny zastávali kantorská místa v různých lokalitách severozápadních a středních Čech přinejmenším do počátku 20. století. Ve svých působitích v mnoha případech byli čelnými osobnostmi hudebního a vůbec kulturního života. Někteří členové rodu se také věnovali komponování.

2.2.1 Vojtěch František Manšinger (1738–1786)

Vojtěch František Manšinger je prvním a zároveň i nejstarším členem rodiny, jehož jméno se objevuje na kolečkových hudebninách. Podle nově objevených matričních záznamů se narodil 23. prosince 1738 v Hostomicích u Berouna.²⁰ O jeho mládí a životě nejsou žádné zprávy přibližně až do let 1768/1769. Tehdy nastoupil na post kantora a varhaníka v obci Karlštejn²¹, kde zůstal až do své smrti v roce 1786.²²

O rodině Vojtěcha Františka Manšingera vzhledem k dosud chybějícím životopisným údajům postrádáme přesné informace. Jisté je, že během jeho působení v Karlštejně se mu postupně narodily tři dcery, konkrétně Eleonora Františka Ludmila (1769), Tereza Ludmila (1773) a Rosalia Terezie Ludmila (1775).²³

Pravděpodobně ještě před příchodem do Karlštejna se Vojtěch František stal otcem Václava (17635–1795)²⁴, pozdějšího kantora v Tetíně u Berouna, a Františka Jana (1767–1824), budoucího kantora ve Smolnici. Příbuzenskému vztahu mezi Vojtěchem Františkem a oběma jmenovanými napovídá nejen příhodný věkový rozdíl, ale i jejich životní osudy a v neposlední řadě i povaha hudebnin v rodinné sbírce. Dostupné prameny bohužel neumožňují tuto hypotézu jednoznačně potvrdit.²⁵

2.2.2 František Jan Manšinger (1767–1824)

O Františku Janu Manšingerovi je k dispozici minimum informací. Jediné, co je o něm známé, je, že přibližně od roku 1806 až do své smrti 23. prosince 1824 působil jako kantor ve Smolnici.²⁶

2.2.3 Karel František Manšinger (1791–1870)

Karel František Manšinger²⁷ se narodil 6. srpna 1791 v Tetíně u Berouna Václavu Manšingerovi (srov. výše 2.2.1) a jeho manželce Kateřině, rozené Horákové (oddání

19 TROLDA, Emilián. *Manschinger*. In: *Pazdírkův hudební slovník naučný*, sv. II, část osobní, Brno: Ol. Pazdírek, 1938, s. 95 (dále jen TROLDA).

20 SOA Praha, Bezdědice-BE 03, pag. 87.

21 Ještě v roce 1767 se v karlístejnských matrikách objevuje jakožto tamní kantor jistý Josef Michaláč [*Michalac*]. Viz: Tamtéž, Budňany-Karlštejn 06, pag. 102.

22 Tamtéž, pag. 2.

23 Tamtéž, Budňany-Karlštejn 04, pag. 121, 148, 158.

24 „*Waclaw Manschinger Cantor Tettiensky. Patczyczy [patřící] Karlštejnu*“. Viz: Tamtéž, Tetín 02, pag. 5. [Pozn.: kniha oddaných]

25 Autor studie si je plně vědom skutečnosti, že informace týkající se příbuzenského vztahu Vojtěcha, Václava a Františka Manšingera nejsou úplné a zcela průkazné. Je proto nutné je chápat výhradně v kontextu současného stavu poznání.

26 SOA Litoměřice, matrika Smolnice, sig. L 145/16, pag. 73.

27 „*Karl Mansching[e]r, učitel ze Smolnice, syn Wacława učitele a matky Kateřiny, rozené Horákové z Tařina [Tetína]*“. Tamtéž, sig. L 145/7, pag. 130.

byli 6. července 1790).²⁸ Rodičům se o dva roky později (27. srpna 1793) narodil druhý syn Antonín Josef.²⁹ Zanedlouho po jeho narození postihla rodinu tragédie v podobě Václava předčasného úmrtí.³⁰ Po této události se výchovy obou chlapců ujal smolnický kantor František Jan Manšinger (srov. výše 2.2.2). To vysvětluje, proč je v Pazdírkově hudebním slovníku mylně označován za otce Karla Františka.³¹

Po smrti Františka Jana v roce 1824 se stal Karel František jeho nástupcem na kantorském postu ve Smolnici.³² Před tím již působil v Beznu a pravděpodobně i v Toužetíně.³³ V roce 1816 se oženil se smolnickou rodačkou Annou Mazákovou,³⁴ s níž měl o několik let později syna Josefa, budoucího řídicího učitele v Kolči.

Karel František Manšinger zemřel přirozenou smrtí ve Smolnici 10. srpna 1870 ve věku 79 let.³⁵

2.2.4 Josef Manšinger (1827–1906)

Josef Manšinger se narodil ve Smolnici 19. března 1827 Karlu Františku Manšingerovi a jeho manželce Anně.³⁶ O jeho životě nemáme bližší informace až do 60. let 19. století. V té době působil jako kantor v Tuchlovicích u Nového Strašecí. Zde se mu 4. července 1864 narodil syn Karel, který se stal posléze uznávaným kantorem, sbormistrem a kulturním organizátorem ve Slaném a později i v Praze.³⁷ Přibližně od roku 1865, nejpozději však v roce 1866, vyučoval Josef Manšinger ve středočeských Olšanech, kde se mu podle matričních záznamů narodily v krátkém časovém rozmezí další tři děti – dcery Anna (1866), Josefa (1868) a syn Rudolf (1870).³⁸

Jakožto řídicí učitel a varhaník strávil Josef Manšinger v Kolči celkově 26 let (1872 až 1898). Dne 24. září roku 1898 podal žádost o penzionování, a to po celkem 48 letech učitelské služby. Zemřel v Praze na Královských Vinohradech 19. ledna 1906 ve věku nedožitých 79 let.³⁹

28 SOA Praha, matrika Tetín 02, pag. 5.

29 Tamtéž, pag. 22.

30 Pozn.: Václav Manšinger zemřel 20. března 1795 ve věku pouhých 32 let na souchotě. Viz: Tamtéž, pag. 22.

31 TROLDA, s. 95.

Pozn.: Na základě matričních záznamů se lze domnívat, že se František Jan Manšinger nejen ujal výchovy Václavových dětí, ale posléze se i oženil s ovdovělou Kateřinou. (Tato skutečnost také dokazuje blízký vztah mezi Václavem a Františkem Janem.) Důkaz o sňatku Františka Jana a Kateřiny podává skutečnost, že společně žili ve stejném domě (č. p. 51), a dále smuteční zápis o úmrtí Kateřiny ve smolnické matrice, kde je označena přímo jako vdova po učiteli: „*Katherina Manschinger, Schullehrerwithve*“. Viz: SOA Litoměřice, matrika Smolnice, sig. L 145/16, pag. 73, 115.

32 TROLDA, s. 95.

33 SOA Litoměřice, sig. L 145/15, pag. 22.

34 Tamtéž.

35 Tamtéž, sig. L 145/16, pag. 152.

36 Tamtéž, sig. L 145/7, pag. 130.

37 Viz: VČELÁK, Jiří (red.): *Karel Manšinger, učitel a vynikající kulturní pracovník*, Slánský obzor XLII (1934), s. 83–84 (dále jen VČELÁK).

38 SOA Praha, Pchery 27, nepag. (náhled č. 83).

39 SOA Praha-SOKa Kladno, fond Koleč, Školní matrika z let 1886–1910, školní rok 1898–1899 (dále jen ŠKOLNÍ MATRIKA).

2.3 Jan Melichar a František Pěknice

2.3.1 Jan Melichar (1852–?)

Po penzionování Josefa Manšingera v roce 1898 nastoupil 23. ledna 1899 na místo kolečského řídícího učitele Jan Melichar. Zároveň se ujal povinností varhaníka a ředitele kůru v tamním kostele.

Jan Melichar se narodil 24. listopadu 1852 ve vesnici Srbsko u Berouna. Po absolvování základního vzdělání vstoupil v roce 1865 na českou reálku v Panské ulici v Praze. Po úspěšném ukončení studia pokračoval ve studiu na pražské polytechnice, ovšem posléze se rozhodl pro kantorskou dráhu. V roce 1875 byl jmenován prozatímním pomocným učitelem školy v Olšanech, po dvou letech složil učitelské zkoušky a od září téhož roku zastával učitelský post ve Smečně. Od roku 1882 byl jmenován nejprve prozatímním a posléze i definitivním řídícím učitelem v Hobšovicích. Tuto funkci zastával až do svého jmenování řídícím učitelem v Kolči.⁴⁰

Jakožto řídící učitel a varhaník strávil Jan Melichar v Kolči 18 let, až do svého penzionování v roce 1917. Po svém odchodu byl jmenován prvním čestným občanem obce.⁴¹ Další jeho osudy nejsou známy.

2.3.2 František Pěknice (?)

O Františkovi Pěknice se mimo jeho působení v Kolči v rozmezí let 1917 až 1926 nepodařilo zjistit prakticky žádné informace.⁴² V době jeho pobytu v Kolči docházelo k postupnému útlumu hudebního provozu v tamním kostele, a to především kvůli slabnoucí zbožnosti místních obyvatel, způsobené zásadními společenskými a sociálními změnami v průběhu první světové války a v následujících letech.⁴³

2.4 Opisovači

Převážná část hudebnin kolečské sbírky jsou opisy pořízené jejich někdejšími vlastníky. Kromě nich se zde objevují i jména dalších opisovačů. Základní přehled, včetně nově zjištěných informací, shrnuje tabulka 3.

Tab. 3 Přehled jmen opisovačů na hudebninách z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči

Jméno opisovače	Základní informace
Bažant, J.	Doposud nezjištěno
Březina, Vladimír	V roce 1884 žák IV. třídy I. oddělení školy v Hobšovicích
Brož, Jan Petr	Podučitel ve Smolnici. Prokazatelně zde působil ve 40. letech 19. století, pravděpodobně i dříve
Brtník, Václav	Statkář z Blevic u Kolče, amatérský violista, člen kůru kostela Nejsvětější Trojice v Kolči. V letech 1865 až 1907 pořádal na svém statku mimořádně úspěšně veřejné koncerty. Pravidelné zprávy o nich přinášel časopis Dalibor
Kulhánková, Marie	Doposud nezjištěno
Lipovský, Jan	Smečno, 1884

40 ŠKOLNÍ MATRIKA, školní rok 1899/1900.

41 *Kronika obce Koleč s osadami Týnice a Mozolín*. [online]. [cit. 2019-01-02]. Dostupné z: <http://www.kolec.cz/elektronicka-kronika-obce/d-1883>.

42 Školní matrika kolečské školy končí bohužel rokem 1910, tedy sedm let před nástupem Františka Pěkniceho do funkce tamního řídícího učitele.

43 Římskokatolická farnost Roztoky. *Liber Memorabilium Parochiae Kollecensis A. D. 1836*, s. 260–261 (dále jen FARNÍ KRONIKA).

3 Zastoupení hudební skladatelé v návaznosti na jednotlivé pořadatele sbírky

3.1 Vojtěch František Manšinger

První, nejstarší vrstvu sbírky, představují hudebniny z majetku Vojtěcha Františka Manšingera. Celkově se zachovalo 15 převážně latinskojazyčných figurálních kompozic autorů vrcholného klasicismu. Konkrétně se jedná o Františka Xavera Brixiho, Josefa Myslivečka, Carla Ditterse von Dittersdorf a Karla Loose.

Pozornost si zaslouží vlastní tvorba Vojtěcha Františka Manšingera, která je v rámci sbírky reprezentovaná šesti skladbami, navíc se ve všech případech jedná o autografy (viz tabulka 4). Kompozice svojí kvalitou převyšovaly dobový kantorský standard. Dokladem toho je mimo jiné skutečnost, že přesáhly lokální výskyt a význam.⁴⁴ Objevit je lze v celé řadě dobových sbírek, a to nejen u nás, ale přinejmenším v jednom případě i v zahraničí.⁴⁵

Tab. 4 Kompozice Vojtěcha Františka Manšingera v hudební sbírce z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči.

Název díla	Signatura NK	Stará kostelní signatura	Pozn.
<i>Mše G Dur</i> [<i>Missa pastorella</i>]	59 R 4395	Čís. 16	Zčásti autograf
<i>Mše G Dur</i> [<i>Missa Pastoralis Brevis</i>]	59 R 4396	Čís. 17	Autograf
<i>Te Deum Laudamus ex C</i>	59 R 4403	1/T	Zčásti autograf
<i>Pastorella in D</i>	59 R 4434	1/V	Autograf
<i>Requiem d moll</i>	59 R 4442	5/R	Autograf
<i>Regina caeli</i>	59 R 4457	13/T	Autograf

3.2 František Jan Manšinger

Hudebniny z majetku Františka Jana Manšingera představují poměrně velkou část sbírky, přibližně 90 jednotek. Podobně jako u Vojtěcha Františka Manšingera jsou i v tomto případě zastoupeni skladatelé vrcholného klasicismu, jako například Joseph Haydn (16), Kajetán Vogel (9), Michael Haydn (7) a Carl Ditters von Dittersdorf (6).

Poměrně velké množství hudebnin (16) představují doposud neidentifikované skladby anonymních autorů, což je převážně způsobeno ztrátou původních titulních listů. Z celkového počtu neznámých skladeb se s využitím incipitového katalogu v databázi RISM A/II podařilo prozatím identifikovat pouhá dvě díla. V prvním případě se jedná o *Litanie* (59 R 4465), jejichž autorem je s největší pravděpodobností český klasicistní

44 Srov.: TROJAN Jan: *Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17.–19. století*, Brno 2000, s. 161.

45 Viz RISM A/II.

skladatel František Xaver Pokorný.⁴⁶ V druhém případě se jedná o doposud neznámou úpravu vybraných sborů a árií z oratoria *Stvoření* od Josepha Haydna, kterou do podoby latinskojazyčné mešní kompozice (59 R 4493) převedl patrně sám František Jan Manšinger. Původní titulní list hudebniny, který by mohl tuto domněnku potvrdit, se bohužel nedochoval.

3.3 Karel František Manšinger

Karel František Manšinger obohatil rodinnou hudební sbírku přibližně o 40 nových hudebnin. Ze starších, které zdědil po svých předchůdcích, je patrné jejich časté využívání, což dokazují dodatečně pořízené opisy původních vokálních i instrumentálních partů.

Zcela nově se zde objevují díla mladších skladatelů, konkrétně Johanna Baptisty Schiedermayra (8), Franze Bühlera (7) a Antona Diabelliho (5), kteří se v průběhu 19. století těšili na domácích kůrech značné oblibě.⁴⁷

3.4 Josef Manšinger

Josef Manšinger byl posledním příslušníkem rodiny Manšingerů, jenž vlastnil rodinnou sbírku hudebnin, která se zároveň jeho prostřednictvím dostala do Kolče. Jeho zásluhou byla v mnoha případech zachována kompletnost skladeb, současně byl však nucen z praktických důvodů upravit původní podobu vokálních i instrumentálních partů, aby vyhovovaly možnostem amatérských hudebníků a zpěváků. V praxi to znamenalo transkripci původních c-klíčů u vokálních partů do novodobého zápisu a transpozici partů především dechových nástrojů do základního ladění. Tato skutečnost svědčí nejen o upadající schopnosti interpretů číst původní notový zápis, ale i o rostoucím nedostatku kvalifikovaných hudebníků, na domácích kůrech patrném již od druhé poloviny 19. století.⁴⁸

Rodinnou hudební sbírku Josef Manšinger obohatil přibližně o 20 nových jednotek. Autorsky jsou zde zastoupeni především skladatelé 19. století pocházející z Čech, jmenovitě Václav Emanuel Horák, Robert Führer či František Zdeněk Skuherský.

3.5 Jan Melichar a František Pěknice

Hudebniny z pozůstalosti Jana Melichara a Františka Pěkniceho představují nejmladší vrstvu zastoupenou tisky duchovních skladeb autorů přelomu 19. a 20. století, jako například Romana Nejedlého, Josefa Nešvery, Josefa Pfofa či Františka Picky.

46 Dílo bylo ve své době značně populární, a to nejen u nás, ale i v zahraničí. Opisy nalezneme ve sbírkách po celé střední Evropě. Pokorného jméno se objevuje na většině hudebnin evidovaných v RISM. Ve dvou případech je ovšem připisováno Františku Xaveru Briximu (CZ-Pelmv 125466; D-NATk NA/SP B-10) a Gotthardu Pokornému (CZ-Pnm XXXVIII B 63; SK-BRnm MUS VII 106). V jednom případě je jako autor označen Amandus Ivanschiz (SK-BRnm MUS XII 118).

47 Srov.: SILNÁ, Ingrid: *Chránová hudba v Tovačově v 19. století*, in: *Hudba v Olomouci a na střední Moravě*, Olomouc 2008, s. 86.

48 Srov.: SEHNAL, Jiří: *Mše Josepha Haydna na Moravě v 18. a 19. století*, in: *Joseph Haydn a hudba jeho doby*, Bratislava 1982, s. 117.

V rámci hudebnin z Kolče, uložených v hudebním oddělení Národní knihovny ČR, se vyskytuje pět jednotek z této nejmladší vrstvy, u nichž lze spolehlivě identifikovat rukopis Jana Melichara, další jednotka *Libera me* K. F. Pitsche je rukopisem Františka Pěkniceho a v případě *Regina coeli* J. N. Škroupa není identifikace rukopisu Jana Melichara zcela jistá (viz tabulka 5).

Tab. 5 Hudebniny psané J. Melicharem a F. Pěknícem

Název díla	Jméno autora	Původní datace	Datum opravy	Signatura NK	Stará kostelní signatura	Původní vlastník
<i>Mše C Dur</i>	František Zdeněk Skuherský	1874	1910	59 R 4375	sine	Josef Manšinger
<i>Mše e moll</i>	Robert Führer	1887	1900	59 R 4376	Čís. 66	Jan Melichar
<i>Haec dies quam fecit Dominus</i>	Jan Nepomuk Škroup	1903	–	59 R 4389	10/G	Jan Melichar
<i>Te Deum C Dur</i>	František Labler	1878	1900	59 R 4406	8/T	Josef Manšinger
<i>Offertorium</i>	Robert Führer	1875	1900	59 R 4416	44/S	Josef Manšinger
<i>Libera me</i>	Karel František Pitsch	1881–1892	–	59 R 4461	sine	František Pěknice
<i>Regina coeli</i>	Jan Nepomuk Škroup	1875 (?)	1899 (?)	59 R 4482	19/T	Josef Manšinger

4 Hudební provoz v kostele Nejsvětější Trojice v Kolči v druhé polovině 19. století

O hudebním provozu v kostele Nejsvětější Trojice v Kolči nemáme až do příchodu Josefa Manšingera v roce 1872 prakticky žádné konkrétní informace, zejména co se týče provozovaného repertoáru. Tato skutečnost je způsobena především absencí původních kostelních hudebnin i dalších pramenů, které by umožnily tyto otázky věcně zdokumentovat. Bohužel ani farní kronika z let 1836 až 1980, ani školní kronika z let 1886 až 1910 neposkytují v tomto ohledu kromě několika výjimek žádné bližší informace. Z převážné části jsme tak odkázáni na záznamy o provedení na některých kostelních hudebninách, které si tu poznamenali Josef Manšinger, Jan Melichar a František Pěknice.

Bez ohledu na tyto okolnosti je jisté, že v kolečském kostele byla hudba, stejně jako jinde, reprezentována dvěma důležitými oblastmi, konkrétně náročnější figurální hudbou a zpěvem duchovních písní s doprovodem varhan.

Duchovní písně jsou v rámci hudební sbírky reprezentovány jednak tištěnými českojazyčnými roaráty, dále pak výňatky z kancionálu *Slaviček rájský* Jana Josefa Božana. Novější repertoár je zastoupen písněmi s vánoční tematikou, jako například písní *K Betlému* Josefa Pfofa provedenou v kolečském kostele o Vánocích 25. prosince v letech 1910 a 1911, nebo *Vánočním zpěvem* od Emila Štolce, na Nový rok 1918.

Ve dvacátých letech minulého století, kdy přestal figurální kůr v kolečském kostele prakticky existovat, se tamní hudební provoz omezil téměř výhradně na zpěv s varhaním doprovodem: „*O svátcích vánočních* [roku 1925] *byly ve zdejším chrámu P. zpívány krásné dvouhlasé koledy (soprán a alt) jež se velice líbily. Zpívaly pí učitelová Laštovičková,*

sl. Růžena Krušberská [?], paní Růžena Kopecká, gymnazialka Marie Laštovičková a Marie Tymsová [?], žákyně zdejší 6. třídy.⁴⁹

Mimo kostel zněly duchovní písně při různých příležitostech, jako jsou například náboženská procesí či pohřby. V letech 1907 a 1908 obdržel Jan Melichar částky 8,- K a 20,- K za obstarání zpěvu při pohřbech horníků Františka Pytlíka z Blevic (1907) a Jana Rastla z Třebusic (1908).⁵⁰

Figurální hudba byla v kolečském kostele provozována zejména při významných církevních svátcích, jako jsou například Slavnost Nejsvětější Trojice, svátek Vzkříšení a Letnice. Na repertoáru se pravidelně objevovala díla v této době všeobecně populárních skladatelů Franze Bühlera, Antona Diabelliho a Johanna Baptisty Schiedermayra, z domácích autorů pak Jana Nepomuka Škroupa, Roberta Führera a Václava Emanuela Horáka.

Stejně jako jinde byla i zde skladba repertoáru poměrně ustálená. Například *Mše a Offertorium in C* Antona Diabelliho (CZ-Pu 59 R 4453) byla provedena v průběhu let 1872 až 1876 celkem čtyřikrát, stejně jako *Mše in B* Johanna Baptisty Schiedermayera (CZ-Pu 59 R 4455).

Jistě není bez významu, že v roce 1872 v kolečském kostele vystoupil v rámci oslav Velikonoc (31. března) tehdy mladý začínající houslový virtuózní Josef Weber (1854–1906), který se později proslavil v Německu.⁵¹

Vedle oslav svátků v rámci liturgického roku tu zněla slavnostní figurální hudba i při dalších významných příležitostech, jako například při oslavách jmenin panovnického páru Františka Josefa I. 4. října a císařovny Alžběty 19. listopadu. Po císařovnině násilné smrti v roce 1898 bylo napříště za ní každoročně slouženo slavnostní requiem.⁵²

Mimořádná důležitost byla přikládána i oslavám jubileí nástupu panujícího císaře. Pro Koleč měly tyto události o to větší význam, že od roku 1864 byla ves majetkem habsburského rodu (srov. výše). Především oslavy padesátiletého a šedesátiletého výročí byly pojaty na místní poměry skutečně honosně. Již předcházející den zvonily všechny kostelní zvony dvě hodiny, následující den se konala slavnostní velká mše v kostele a poté oslava v místní škole.⁵³

Závěrem

Hudební sbírka z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči si, poněkud překvapivě, vyžádala rozsáhlý pramenný výzkum, a to především mimo tuto lokalitu. Skutečnost, že se kolekce skládá ze čtyř separátních celků, k jejichž spojení došlo až na počátku 20. století, celou situaci ještě více komplikuje. I přes veškeré úsilí se zdaleka ne vždy podařilo nalézt odpovídající prameny, a tak celá řada nabízejících se otázek zůstává doposud nezodpovězena.

49 FARNÍ KRONIKA s. 262.

50 V rozsypové části Kolečské sbírky v Národní knihovně ČR se pravděpodobně zachoval i vlastní provozovací materiál. Jedná se o sbírku osmi zádušních zpěvů od různých autorů pro čtyři mužské hlasy (2 T a 2 B).

51 ČERNUŠÁK, Gracián. *Weber Josef*. In: Československý hudební slovník osob a institucí, sv. 2, Praha 1965, s. 941.

52 ŠKOLNÍ MATRIKA, školní rok 1898/1899.

53 Tamtéž, školní rok 1898/1899, 1908/1909.

Výzkum si vyžádal i hlubší vhléd do genealogie kantorské rodiny Manšingerů, která se v mnoha ohledech projevila jako značně komplikovaná a rozhodně by si zasloužila další upřesnění a rozpracování. Členové rodiny, v čele s Vojtěchem Františkem Manšingerem, se po několika generacích úspěšně věnovali hudbě a bezesporu se zasloužili i o rozvoj hudebního provozu a hudebnosti na českém venkově v širším měřítku. Výzkum genealogie rodiny Manšingerů otevřel i další otázky týkající se vazeb mezi jednotlivými kantory a kantorskými rody, které se stále nedaří odpovídajícím způsobem osvětlit.⁵⁴

Pokud jde o samotný kostel Nejsvětější Trojice v Kolči, optimálně je zmapován tamní hudební provoz až po roce 1872, kdy se sem prostřednictvím Josefa Manšingera dostala převážná část dochované sbírky. Otázky ovšem klade zejména situace před jeho příchodem, neboť z této doby se nedochovaly prakticky žádné hudebniny. Z fundace Thadeáše Ubelliho (srov. výše) je jasné, že hudba se zde provozovala přinejmenším již v poslední čtvrtině 18. století. Ze zmínek v časopisu Dalibor z počátku 60. let 19. století vyplývá, že Koleč patřila v této době mezi značně vyspělá lokální hudební střediska a že tamní amatérští hudebníci dosahovali pozoruhodných kvalit.

Ačkoli hudebniny z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči nepatří mezi prvořadého významu, mají nepopiratelnou informační hodnotu. Jednak přímo odrážejí vývoj hudebního vkusu v domácím venkovském prostředí v průběhu 19. a na počátku 20. století, jednak jsou i cennou dobovou reflexí provozovací praxe, mimo jiné i díky úpravám skladeb takto uzpůsobených konkrétním podmínkám kůrů, na kterých byly provozovány.

Hudební sbírka z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči má svůj význam i na poli hudebně-historického regionálního výzkumu. O hudebním životě v menších městech a vesnicích, zejména kolem Prahy, postrádáme, až na malé výjimky, relevantní informace. Ovšem i takovým zdánlivě málo významným lokalitám, mezi něž patřila například Koleč, mohla příslušet důležitá úloha při formování hudebního života a hudebnosti v českých zemích. Tento proces se totiž zdaleka neodehrával jen v prostředí velkých měst.

VEVERKA, Karel. Nové poznatky o hudební sbírce z kostela Nejsvětější Trojice v Kolči se zvláštním přihlédnutím ke kantorskému rodu Manšingerů. *Knihovna: knihovnická revue*, 2019, **30**(2), 48–60. ISSN 1801-3252.